

TANTERV
ÉS
ÚTMUTATÁSOK
A NYOLCOSZTÁLYOS NÉPISKOLA SZÁMÁRA

III. KÖTET:

ÁLTALÁNOS ÚTMUTATÁSOK

*Kiadta a m. kir. vallás- és közoktatásügyi
miniszter 55:000/1941. V. számú rendeletével*

BUDAPEST, 1941

KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDA

I.

A NÉPISKOLA CÉLJA ÉS HELYE ISKOLA-RENDSZERÜNKBEN.

A népiskola célja és feladata.

A népiskola feladata, hogy a gyermeket vallásos és erkölcsös polgárrá nevelje, a nemzeti művelődés szellemének megfelelő általános és gyakorlati irányú alpműveltséghez juttassa és ezáltal az életben való helytállásra és további tanulmányokra is képessé tegye. (Az 1940 : XX. t.-c. 1. §-a.)

A célkitűzésben három gondolatkör ismerhető fel világosan. Az egyik a tanuló vallásos és a válás alapján erkölcsös nevelése. A másik olyan általános műveltség közvetítése, amelynek középpontjában nemzeti művelődésünk áll. A harmadik a gyakorlati cél pedig, hogy a tanulót az életben való helytállásra és ezzel közvetlenül további tanulmányokra is képessé tegye. A népiskolának mint nevelőiskolának e hármas célkitűzése lényegében egységes lesz.

Az első vezető gondolat, *a vallásos alapon való erkölcsös nevelés*, határozott állásfoglalást jelent a mellett, hogy a népiskola az élő keresztény istenhitre neveli tanulóit. Erkölcsi meggyőződésüknek és cselekedeteiknek zsinórmértékéül Isten törvényeit, indító erejéül pedig Isten szeretetét és a felebaráti szeretetet állítja. Erkölcsi nevelése nem függ az egyéni tetszéstől, hanem azoktól az erkölcsi törvényektől, amelyeknek gyökere a keresztény tanításban és a vallásos meggyőződésben él, ezért örökértékűek. A célkitűzésnek ez a része világos, szabatos és határozott állásfoglalásával minden ingadozásnak elejét veszi. De kétségtelen az is, hogy *a népiskolai vallás-erkölcsi nevelésnek a ke-*

resztény felekezetek közti kölcsönös megbecsülésen és tapintaton kell alapulnia. Ezt parancsolja a nemzeti társadalom tagozódása, tehát a nemzet érdeke.

A másik vezető gondolat a *magyar nemzeti művelődés szellemével átítatott általános műveltség* megadása. Az általános műveltség lényege a nemesen kiművelt lélek. Ennek értelmi síkját a keresztény, nemzeti életszemlélet egységbe fogott ismeretei töltik ki. *Ezt szolgálja a tiszta érzelmek sugalló ereje és a szilárd erkölcsi jellem.*

Az általános műveltségnek történeti jellege van. A történeti jelleg nem azt jelenti, hogy csak a multtal törődik és a jelen követelményei iránt nincsen érzéke. A mult a jelen megértéséhez szükséges. A multnak és a jelennek kapcsolata világítja meg a művelődési javak összefüggését, az teszi szemléletessé és érthetővé a műveltség lényegének megmaradását a korok és irányok változása között.

Az általános műveltség történeti jellegére a magyar társadalom állandóságának biztosítása végett is szükség van. Ezen az állandóságon nem merevséget és egyhelybenmaradást értünk, hanem a történelmi gyökértől soha el nem szakadó állandó irányú fejlődést. A magyar társadalom fejlődésének menete akkor marad nyugodt és állandó, ha koronként tagjai az eszméknek, fogalmaknak, szavaknak és értékeknek a lehetőség szerint ugyanegy jelentést és értelmet tulajdonítanak. Ezt az egyöntetűséget a legmaradandóbban úgy érzük el, ha történeti jellegében mutatjuk be a műveltséget. Pl. a *hazafiság fogalmát* a népiskolai tanuló csak úgy érti meg a maga mélységében, ha a nemzet ezeréves multjában nemzeti nagyjaink életén és történeti példáján tükröztetjük vissza. Ebből értse meg, hogy a hazafiság minden népnél szent dolog volt. Ez jelentette mindig a munka, a vagyon, a vér, sőt az élet áldozatát egyfelől, a tápláló, védő és nevelőanyát más-

felől. Hogy megbocsáthatatlan bűn volt minden korban a hazaárulás és hitvány emberek voltak azok, akik a hazáért nem tudtak áldozatot hozni.

A hazafiságnak is, minden más nemzetfenn-tartó eszmének és társadalmi értéknek is megvan a maga története. Ezeknek az átélésére, megértésére és munkálására egyik nemzedék neveli a másikat, hogy az utána következő nemzedék is a lehetőség szerint ugyanúgy értékelje. Ez a törekvés teljesen nem sikerül, mert a fejlődést megállítani nem lehet, de a fejlődés irányát és az állandóság magvát a történeti jelleg mégis megadja. Ezért az ősi jellemnek meg kell telítődnie az idők friss szellemével, a magyar és közérdek csalhatatlan felismerésével, hogy *a történelmi fejlődést mindig a magyar lelkiséghez mérje.*

Az általános műveltség középpontjában a magyar nemzeti művelődés áll. E köré csoportosulnak a magyar népiskolában az általános műveltség elemei. Az általános műveltség a tanuló számára a magyar nemzeti szellem útján válik érthetővé; ez járja át megfelelő életerővel, hogy a tanuló megérezze benne az életnek nemcsak közelségét, de valóságát is. Valóságos lélekformáló erővel hat a tanuló lelkére az ősök tisztelete, a nemzeti sajtóságok ápolása.

Az emberszeretet fogalmát és jelentőségét elsősorban *a család és a nép szeretetével* tudjuk a tanulók előtt érzékeltetni. Az egyén és a közösség kölcsönhatása csak úgy derül ki, ha a tanulót egész lényében a magyar közösségbe állítjuk bele, egyébként a tágabb emberi közösségnek a lényege nem érzékelhető. Akármelyik oldalát nézzük az általános műveltségnek, ahhoz csak a nemzeti művelődésen át közeledhetünk.

A népiskola céljának harmadik kívánalma, hogy a tanulót az életben való helytállásra és további tanulmányokra képessé tegye. Ez a harmadik rész a másik kettőtől a valóságban el nem különíthető. Úgy hat, mint a célnak gyakorlati része. Míg a val-

lások alapon nyugvó erkölcsös nevelés és különösen az általános műveltség közvetítése elvontnak látszik, addig az életben való helytállásra és további tanulmányokra való képesség fejlesztése teljesen gyakorlati kívánság. A népiskola céljának ez a része határozott követelményeket támaszt a népiskolai neveléssel és oktatással szemben. Megkívánja tőle, hogy tanítási anyagával, módszerével, egész iskolai életével — benne természetesen a tanító példájával is — elsősorban a kötelesség-teljesítést fejlessze ki a tanulóban. A népiskola fontos feladata a tanulóban a szükséges munkakészség erőteljes kifejlődését biztosítani. A munkakészségnek értelmi, érzelmi, akarati és testi feltételeit a népiskolai tanterv adja. Ez éppen ezért úgy van összeállítva, ahogy a mai élet a munkakészség minőségi és mennyiségi fokát megköveteli. A munkakészségnek akkor van jelentősége és értéke, ha az öntudatos és nemcsak saját hasznát tartja szem előtt, hanem a köznek is javára van.

A népiskola céljának taglalása három gondolatkör szerint azért történik, hogy érthetőbb és világosabb legyen. *A cél azonban teljesen egységes.* A népiskola egész nevelő-oktatómunkája, a munka felépítése, az iskola belső élete, tanulója, tanítója egyaránt ennek az egységes feladatnak a szolgálatában áll.

A feladat célszerű megoldása megköveteli, hogy a népiskola szemügyre vegye az összes tényezőket, amelyekről feladatának elvégzése függ. Négy fő-tényező körül csoportosul a feladat: a tanulók, a környezet, a nevelők és a művelődési anyag.

A tanulók születésüknél fogva különböznek egymástól; különféle képességeket hoznak magukkal, amelyek részint születési adottságaikból, részint szociális viszonyaikból származnak, részint a családi, iskolai és más környezeti hatások eredményei. A népiskolában életüknek és fejlődésüknek még mindig gyermeki korszakát töltik el, miáltal testi és lelki életük, értelmi, érzelmi és

akarati képességeik bár egyenetlenül, de mégis fokozatosan fejlődnek. A népiskolai nevelés célja minden tanuló részére ugyanaz, de azért mégsem éri el egyformán minden tanuló sem minőségben, sem mennyiségben. A cél átélésében és megvalósításában az egyéniség erői érvényesülnek, amelyeket a nevelésből kizárni nem lehet. Azonkívül a cél megközelítése csak fokozatosan történhetik a szerint, amint a tanulók fejlődési menete megengedi. A tanulók szempontjából a népiskola feladata abban áll, hogy a cél elérésére szolgáló nevelési lehetőségeket és eszközöket mindenkor a tanulók fejlődéséhez és egyéni adottságaihoz mérje.

A népiskolát feladatának elvégzésében befolyásolja a *környezet* is. A környezet hatása alatt folyik a nevelés és a környezet mint közösség számára nevelünk. A tanuló a családból kerül az iskolába. A *család* már ezelőtt is nevelte a tanulót és neveli azalatt is, amíg iskolába jár. A család nevelő hatása nem mindig egyezik a népiskola céljával, mert ezt a célt kevésbé ismeri, s mert a család sokszor — sajnos — helytelenül értékeli gyermeke tudását, készségeit, magatartását. Az iskolára hárul az a feladat, hogy a tanuló útján a rendelkezésre álló eszközökkel megismertesse a családot az iskolai nevelés céljával. A másik számottevő környezet, amely a tanulóra erős hatással van, maga az iskola és főleg a tanító. A nevelési lélektan elméleti fejtegetéseiből és a tanítói gyakorlatból ismeretes az *osztályszellem* döntő szerepe a tanulók iskolai életében. Minthogy a népiskolának nem áll módjában tanulóit kiválogatni, hanem be kell érnie véletlenekkel is, azért az osztály szellemének kialakulása nem függ teljesen tőle. Éppen ebben áll a népiskola fontos feladata, hogy minden célra vezető eszköz felhasználásával olyan szellemet valósítson meg az osztályban, amely biztosítja a nevelés céljának elérését,

A tanulót körülvevő környezetnek némely tényezőjét az iskola egyáltalán döntően nem befolyásolhatja. Ilyen pl. az utca, a színház, a mozi stb. Ezt az állapotot az iskola nem szüntetheti meg. A helyzet enyhítésére annyit megtehet, hogy a fölösleges hatások alól kivonja a tanulót, értelmét a hatások józan mérlegelésére neveli és jellemét a kártékony hatásokkal szemben ellenállóvá teszi. A népiskola feladatát a társadalommal szemben megszabja az is, hogy az iskola a társadalom számára nevel. Ezért ismernie kell a társadalom szerkezetét, egyensúlyi hibáit, s az ifjúságot oly irányban kell vezetnie, hogy önérdekét a közösség eszményi céljainak alá tudja majd rendelni.

Elsőrendű tényezője a népiskolai nevelésnek a tanító személye. A cél elérésében oroszlánrésze van. A tanító készsége, tudása, jelleme, föllépése és modora egyaránt hatótényező. Ha a hangsúly nem is esik egyformán mindegyikre, jelentőségük a nevelésben kétségtelenül nagy. A legelhatározóbb szerepe mégis a tanító lelkiiségének van. A nevelés minden más tényezőjét hatóerejében a tanító lelkiisége támogatja, rajta törhetnek meg a káros hatások, s tőle kapnak lendületet a jó nevelőhatások. Az iskola életének minden mozzanatát a tanító egyénisége közvetíti a tanulók felé, hangsúlyt és értelmet ez ad minden intézkedésnek. A jó tanító önkénytelenül is előmozdítja az iskola nevelői feladatát, a nevelésre alkalmatlan egyéniség pedig rossz szándék nélkül is hátráltatja.

A népiskola művelődési anyaga különféle tantárgyakban és ügyességekben jelentkezik. A művelődési anyag sokrétű. A műveltség területe igen nagy és sok értéket termelt. A művelődési anyag óriási terjedelméből azokat a részeket kell kiválasztanunk, amelyek leginkább alkalmasak arra, hogy a tanulók képességeit a kitűzött cél irányában kifejlesszék. Mindig számolni kell azonban a gyakorlati élet egyre erősebben megnyilvánuló

követelményeivel is. Ne feledjük, a fejlődés állandó változásokkal és újabb igényekkel jár.

A népiskola akkor oldja meg tökéletesen feladatát, ha szerencsésen felhasználja mindazokat az előnyöket, melyek a nevelés tényezőiben, a tanulóknban, művelődési anyagban, környezetben és a tanítóknban megtalálhatók. A népiskola egész életét úgy kell berendezni, hogy a tanulóban a jó hatások a kellő időben és helyen érvényesüljenek, a rossz hatások ellen pedig felvérteződjenek, hogy a nevelés célja a lehetőség szerint teljesen megvalósulhasson.

A népiskola kapcsolata a családdal és a kiseddóvóval.

Az ember nevelésének hosszú folyamatában a népiskola közbülső helyet foglal el. Bár ez az első iskola, amelybe a gyermek jár — tudjuk, hogy nemzetünk legtöbb tagja számára egyben az utolsó is —, nevelése mégsem itt kezdődik, de nem is itt fejeződik be. A népiskolai nevelést megelőzi a család és ott, ahol van és a gyermek odajár, a kiseddóvó nevelő munkája. Viszont a népiskolában még azok nevelése sem fejeződik be, akik nem tanulnak tovább.

Amikor a gyermek családi otthonából az iskolába lép, voltaképpen belekerül a társadalom életébe. Az a gyermek, aki legalább kiseddóvódába járt, már kissé hozzászokott némileg sok hasonlókorú pajtásához, de az otthoni és kiseddóvódai élet különbségét nem érezte oly feltűnően, mint az iskolában. A népiskola éppen ezért még a kiseddóvót ismerő gyermeknek is nagyjelentőségű változás. Sokkal inkább annak, aki a családból egyenesen a népiskolába kerül.

A gyermek már a népiskolás kort megelőzőleg is szerzett ismereteket. Nagyon sok benyomás érte addig is, sokat látott, tapasztalt alkalomszerűen.